
DE EMIGRATIE VAN HINDOSTAANSE CONTRACTARBEIDERS

NAAR SURINAME 1873-1917

P. MEEL

De geschiedenis van India wordt gekenmerkt door volksverhuizingen. Sinds het begin van de christelijke jaartelling kunnen hierbij twee hoofdstromen onderscheiden worden. De eerste emigratiegolf kwam op gang vanaf het jaar nul. Duizenden Indiërs verlieten hun moederland om zich in den vreemde een beter bestaan te verwerven. Landen die talloze emigranten een nieuwe verblijfplaats boden, waren Ceylon, Birma, Cambodja, Vietnam en de eilanden van de Indonesische Archipel. Met uitzondering van Ceylon hield deze eerste emigratiegolf aan tot ongeveer 1000 na Chr.

In de 19e eeuw ontstond een nieuwe emigratiestroom. De blik was nu niet langer oostwaarts maar westwaarts gericht. Afrika en het Caraïbisch gebied werden de bestemmingsoorden bij uitstek. Maar er was nog een verschil. Ver trokken in het eerste millennium hoofdzakelijk *vrije* Indiërs uit de *hoogste* kasten het land, nu waren het overwegend *arme boeren* uit de *hoogste en laagste* kasten die als *contractarbeider* elders een menswaardiger bestaan trachtten op te bouwen.

In het begin van de 19e eeuw werden op bescheiden schaal Indiërs gewonnen om werk te verrichten op plantages in Malakka, op Mauritius en op de Engelse Antillen. De behoefte aan Indische contractarbeiders was in deze eerste decennia nog niet zo nijpend, omdat men de beschikking had over neger-slaven. Dit veranderde toen in 1833 in de Engelse koloniën de slavernij werd afgeschaft. Na afloop van een overgangsperiode trokken de vrijverklaarde slaven massaal van de plantages weg, hun gewezen eigenaren in paniek achterlatend. De enige mogelijkheid om de grootlandbouw voor de ondergang te behoeden, was naar het oordeel van de planters door grote aantallen contractarbeiders in te voeren. Vanaf 1838 werd de hiervoor benodigde organisatie serieus ter hand genomen. Australië, Mauritius, Trinidad, Jamaica en Brits Guyana importeerden een veelvoud aan Indische contractarbeiders. Toen in 1848 in de Franse koloniën de slavernij werd afgeschaft, verscheepte men in navolging van Engeland ook Indische contractarbeiders naar Frans Guyana, Martinique en Guadeloupe. In Zuid-Afrika arriveerden de eerste Indiërs in

1860. Suriname maakte in 1873 met de Indische contractanten kennis.

Naast de categorie contractarbeiders keerde ook menige vrije emigrant in de 19e eeuw India de rug toe. Hoewel een minderheid valt deze groep in drie delen uiteen: 1. de emigranten die als vrije kolonisten naar landen gingen waar contractarbeid niet bestond; men denke aan landen als de Verenigde Staten, Canada, Nieuw Zeeland, Kenia, Oeganda, Tanganyika en Zanzibar; 2. de emigranten die in die landen neerstreken waar zich reeds familieleden of vrienden als contractarbeider of als vrije emigrant hadden gevestigd; 3. de plantage-arbeiders die als contractarbeider in een kolonie waren aangekomen en na verloop van hun contract zich daar als vrij kolonist blijvend vestigden.¹ Dit artikel zal zich echter niet met de vrije emigratie bezighouden, maar alleen met de contractarbeiders en dan speciaal met die contractarbeiders die tussen 1873 en 1917 van India naar Suriname trokken.

Op de plantages van de Nederlandse kolonie Suriname werkten vanaf de 17e eeuw slaven. Zij waren afkomstig uit Afrika, met name van de Goudkust (het huidige Ghana), en vormden een bron van bijkans onuitputtelijke arbeidskracht. De aanvoer en exploitatie van deze negerslaven kon tot aan het begin van de 19e eeuw ongestoord doorgang vinden.

Tijdens de Napoleontische oorlogen bracht de Britse bezetting van Suriname de Nederlandse kolonie de eerste klappen toe. In 1806 beperkten de Engelsen de officiële slavenhandel, om deze in 1808 vervolgens geheel te verbieden. De vanaf dat jaar clandestien geworden verscheping van Afrikaanse slaven duurde tot 1818, het jaar waarin Engeland en Nederland een tractaat sloten wat de slavenhandel voorgoed afschafte. Toen daarna Engeland en Frankrijk ook nog de slavernij in hun koloniën beëindigden (in respectievelijk 1833 en 1848) zag het er somber uit voor de Surinaamse plantage-economie. De gedachte dat binnenkort de slavernij ook in de 'West' verleden tijd zou zijn, kon slechts met moeite worden onderdrukt. Niet minder verontrustend was de opkomst van de Europese bietsuiker. Deze deed de Surinaamse suiker – de pijler waarop de plantagelandbouw rustte – geduchte concurrentie aan en verlegde bovendien de belangstelling van de investeerders van het Caraïbisch gebied naar Europa. Later zouden door de opening van het Suezkanaal (1869) de Aziatische landen zich als concurrenten aandienen en de Surinaamse plantage-economie nog verder aan het wankelen brengen.

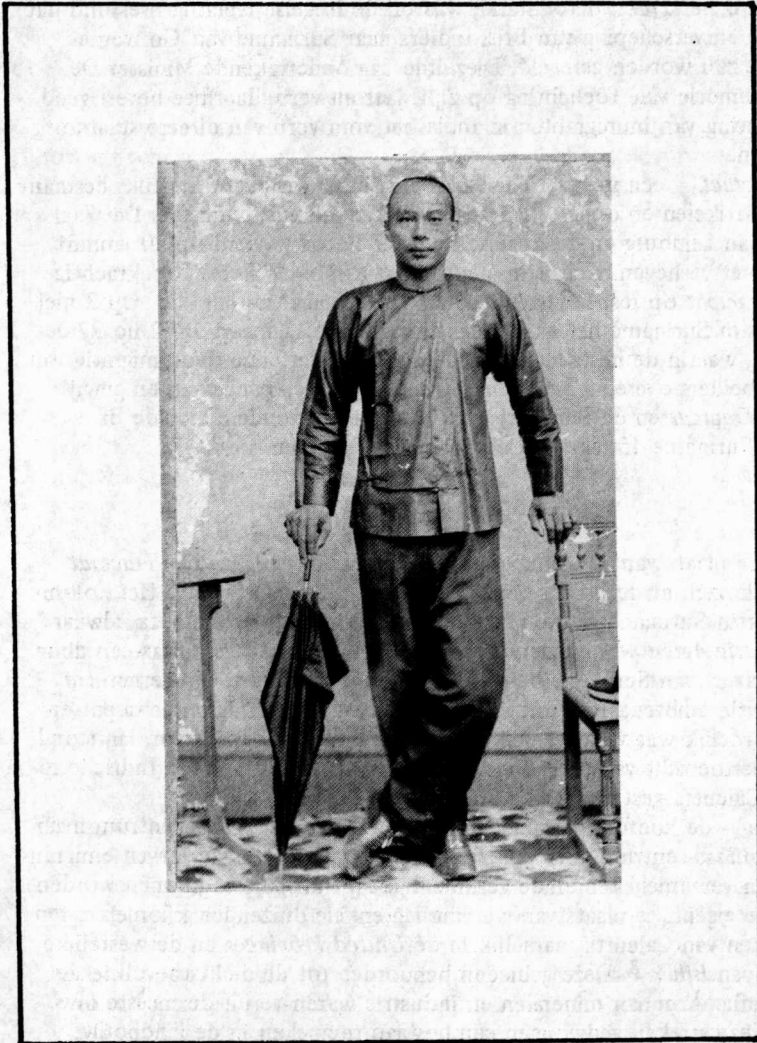
Gegeven het feit dat de eenmaal in vrijheid gestelde slaven niet geneigd waren in de grootlandbouw te blijven werken, ondernam het Gouvernement pogingen om zich alvast van nieuwe arbeidskrachten te verzekeren. In 1853 werden 18 Chinese contractanten uit Java en door particulieren 120 Portugeze contractarbeiders uit Madeira aangevoerd. Het jaar erop kwamen nog eens ruim 100 Madeirezen² als contractarbeider het land binnen, in 1858 gevolgd door 487 Chinese immigranten die rechtstreeks vanuit China waren verscheept. Tot het succes van de Surinaamse grootlandbouw droeg deze arbeidersschare echter niet bij. Behalve dat de Chinezen, Portugezen en Creolen (zoals de voormalige negerslaven nu werden genoemd) niet goed met el-

kaar overweg konden, bleven de immigranten zelden langer dan vijf jaar op de plantages werkzaam. Gewoonlijk trokken zij zich na afloop van hun contract uit de landbouw terug om emplooi te zoeken in de kleinhandel. De Chinezen werden veelal winkeliers in kruidenierswaren en comestibles, terwijl de Madeirezen zich toedegen op de verkoop van manufacturen.

In 1863 viel het doek over de slavernij in de Nederlandse koloniën. Ruim 36.000 slaven verkregen de vrijheid.³ Om de planters in staat te stellen hun arbeidspotentieel te vernieuwen, kondigde het Gouvernement een zogenaamd *staatstoezicht* af. Deze overgangsregeling hield in dat de ex-slaven verplicht waren zich voor een periode van 10 jaar als arbeider te verhuren op een plantage naar hun keuze. Op die manier kon de grootlandbouw voorlopig draaiende worden gehouden, ook al zou de Creolen nu loon moeten worden uitbetaald. De klassiek-liberale beginselen indachtig werd de aanvoer van contractarbeiders overgelaten aan het particulier initiatief. Het enige wat de koloniale overheid zich permitteerde, was het uitloven van premies ter be moediging van de immigratie.

Tussen 1863 en 1873 werden in totaal 4.625 contractarbeiders uit China, Madeira, Barbados, de Azoren en de Canarische en Kaapverdische eilanden aangevoerd.⁴ Maar evenmin als in de jaren vijftig sorteerde ook nu de immigratie het gewenste effect. Een opleving van de grootlandbouw bleef uit: de praktische waarde van de contractanten kon de vergelijking met die van de negerslaven niet doorstaan. Snellen schrijft over de Madeirezen: *'... ze bewezen goede veldwerkers te zijn, maar leefden onregelmatig en toonden weinig lust na afloop van hun contract in den landbouw te blijven. Bovendien stonden ze met de Creolen niet op goeden voet, daar de laatsten hen niet voor vol als blanken aanzagen.'*⁵ Voor wat betreft de Chinese immigranten heette het dat deze zich als arbeiders hadden ontpopt *'over wier geschiktheid de meeningen in de beide Guyana's nogal verschilden.'*⁶ De meeste Chinezen en Madeirezen verlieten na het uitdienen van hun contract Suriname. Pogingen om contractarbeiders te werven op Curaçao en in Ghana mislukten. De enkele Nederlander die zich liet overhalen een arbeidscontract te sluiten, bekommerde zich meer om de vervolmaking van zijn slechte reputatie dan om de toestand van de plantagelandbouw.

Aangezien men met het particulier initiatief duidelijk op het verkeerde paard had gewed, dienden de Koloniale Staten van Suriname in 1868 een adres in bij Koning Willem III, waarin ze hem verzochten van de immigratie een overheidsaangelegenheid te maken. Deze bede kreeg een gunstig onthaal in de Tweede Kamer en bij de Nederlandse regering. Het gevolg was dat twee wegen werden ingeslagen: Minister van Koloniën De Waal zette zich aan het voorbereiden van een passend wetsontwerp en tegelijkertijd opende de Nederlandse regering onderhandelingen met de Engelse regering om over de emigratie van Indiërs naar Suriname overeenstemming te bereiken. De plotselinge voorkeur voor Brits-Indiërs als contractarbeiders moet gezocht worden in het feit, dat men in Brits Guyana uitstekende ervaringen met deze immigranten had opgedaan. Het herstel van de plantagelandbouw in deze kolonie werd toegeschreven aan juist deze werkkrachten. Ook in de Franse wingewesten was men buitengewoon te spreken over de arbeidsprestaties van

Uit: A. Helman, *Avonturen aan de wilde kust. De geschiedenis van Suriname met zijn buurlanden* (Alphen a/d Rijn, 1982).

van de Indiërs.

Daar met het verstrijken van het Staatstoezicht de Surinaamse plantages steeds dringender om gemotiveerde contractanten verlegen zaten en nieuwe experimenten met Chinezen en Madeirezen onverantwoord leken, besloot de Nederlandse regering haast te zetten achter de onderhandelingen met Engeland. Met de Brits-Franse immigratie-afspraken als voorbeeld kwam op 8 september 1870 het *Tractaat* tot stand, waarbij de Engelse regering toestond dat de werving en verscheping van Brits-Indiërs naar Suriname van Gouvernementswege zou worden geregeld. Diezelfde dag ondertekende Minister De Waal de Memorie van Toelichting op zijn wetsontwerp, daarmee bevestigend dat de werving van immigranten in India het voorwerp van directe staatszorg zou worden.

Het *Tractaat* — een in het Nederlands en Engels gesteld staatsstuk, bestaande uit 27 artikelen en ondertekend door de Nederlandse ministers De Waal en Roest van Limburg en de Engelse minister Harris — werd op 20 januari 1872 tot wet verheven. Koningin Victoria en Koning Willem III bekrachtigden het *Tractaat* op respectievelijk 10 en 16 februari van dat jaar. Op 3 mei 1872 werd in Suriname het Koninklijk Besluit van 22 maart 1872 no 27 gepubliceerd, waarin de bestaande verordeningen betreffende de immigratie van contractarbeiders overeenkomstig het *Tractaat* werden aangevuld en gewijzigd. Het *Tractaat* en de Publicatie van 3 mei 1872 zouden voor de Brits-Indiërs in Suriname 45 jaar lang als grondwet fungeren.⁷

Als centrale plaats van aanneming en inschepping kon volgens het *Tractaat* worden gekozen uit de havens van Calcutta, Madras en Bombay. Het koloniaal bestuur in Suriname gaf voor dit doel de voorkeur aan Calcutta, alwaar een *Emigratie-Agent* werd gedetacheerd. Deze Emigratie-Agent was een door de Gouverneur van Suriname benoemde en door het Britse Gouvernement goedgekeurde ambtenaar, die optrad als hoofd van het emigranten-depôt en verantwoordelijk was voor de naleving van de emigratiebepalingen. Hij stond onder oppertoezicht van de *Protector of Emigrants*, een door de Indische regering in Calcutta gestationeerde functionaris.

Calcutta — de hoofdstad van Bengalen — was geen *wervings*-centrum maar een *aannemings*-centrum. Het was de plaats waar de elders geworven emigranten werden verzameld ten einde gezamenlijk op transport te kunnen worden gesteld. De eigenlijke plaats van werving lag enkele duizenden kilometers ten noordwesten van Calcutta, namelijk in de *United Provinces* en de westelijke districten van *Bihār*.⁸ Deze gebieden behoorden tot de dichtstbevolkte delen van India. Arm aan mineralen en industrie waren veruit de meeste inwoners van deze streken gedwongen een bestaan te zoeken in de landbouw. Een lucratieve aangelegenheid was dit niet. De snelle bevolkingsaanwas liet nu eenmaal niet toe dat de mensen over grote percelen grond konden beschikken, als ze überhaupt al over grond konden beschikken. Het droge klimaat en de weinig geavanceerde landbouwtechnieken waren er de oorzaak van, dat misoogsten en hongersnoden hun stempel drukten op het leven van

de boeren.

Was de Emigratie-Agent de coördinator achter de werving van de contractarbeiders, het werk in het veld liet hij over aan zijn ondergeschikten. Van die ondergeschikten vervulden de *sub-agenten* een sleutelfunctie. Benoemd door de Emigratie-Agent beheerden zij — doorgaans Indiërs — de zogenaamde *sub-depôts*, de ruimten waarin de contractarbeiders — op weg naar het hoofdepôt in Calcutta — tijdelijk werden ondergebracht. Sub-depôts waren er onder andere in Benares, Alahabad, Muttra, Basti, Gorakhpur en Fyzabad (alle in de *United Provinces*) en te Patna en Muzuffarpur (beide gelegen in *Bihār*). De bezoldiging van de sub-agent bestond uit een premie voor iedere emigrant die via zijn bemiddeling was geworven. Ging het om een mannelijke emigrant dan bedroeg deze premie 25 roepies; een vrouwelijke emigrant bracht hem 35 roepies op. Wanneer de werving stil lag, kreeg de sub-agent een maandelijke toelage van 100 roepies uitgekeerd.

Op de laagste sporten van de wervingsladder stonden de *eigenlijke wervers*. Evenals de sub-agenten waren zij Indiërs van origine. Pas na verkrijging van een vergunning door de *Protector of Emigrants* was het hun toegestaan hun beroep uit te oefenen, al zijn er gevallen bekend waarbij van onbevoegde wervers gebruik werd gemaakt.⁹ De wervers werden door de sub-agenten in dienst genomen en ook door hen betaald. Voor iedere geworven emigrant ontving de werver 5 tot 10 roepies, een bedrag dat de sub-agent verplicht was van zijn eigen premie af te houden.

Gegadigden voor eventuele emigratie zochten de wervers in de districten. Dienaangaande hanteerden zij een beproefde taktiek die eruit bestond, dat zij drukke verkeerswegen en winkelwijken afstroopten met de bedoeling op personen te stuiten die doelloos rondzwierven en een aan-lager-wal-geraakte indruk maakten. Waren deze ontheemd-ogende landgenoten eenmaal gevonden, dan trachtten de wervers hen te overreden met hen mee te gaan. Bij wijze van lokaas overstelpten zij hun gehoor met even kleurrijke als valse informatie. Suriname werd de potentiële contractanten afgeschilderd als een gelukzalig oord, waar arbeid vorstelijk werd betaald en waar voor zorgen en problemen geen plaats was. Vergeleken met hun tegenwoordige bestaan zouden de Indiërs er bij emigratie in alle opzichten op vooruit gaan. Toonden de aangesprokenen zich geïmponeerd door deze aantrekkelijke voorstelling van zaken, dan kregen zij een contract overhandigd met de aansporing het snel te tekenen.

Het geheim van deze wervingstechniek school in de directe benadering. De nietsvermoedende passant werd recht op de man af een aanbod gedaan, daarbij eenzijdig geconfronteerd met de paradijselijkheid van het Surinaamse leven en de ellendigheid van het Indiase bestaan. De werver eiste stante pede een beslissing, zodat de persoon in kwestie overrompeld en verbluft dikwijls zijn fiat gaf aan een overeenkomst waarover hij zich nauwelijks een oordeel had kunnen vormen. Had hij de voors en tegens van een contract rustig tegen elkaar af kunnen wegen en familie en vrienden geraadpleegd, dan was zijn besluit vermoedelijk anders uitgevallen. India had hij misschien dan wel nooit verlaten.

Naderhand schaamden veel contractanten zich voor het gemak waarmee

zij zich hadden laten ompraten en hun familie in de steek hadden gelaten. Om met hun geweten in het reine te komen en hun emigratie voor hun familie te verantwoorden, putten zij zich uit in het bedenken van uitvluchten. Gewoonlijk beschuldigden zij òf de wervers van oplichterij òf schreven zij hun misstap toe aan magie waartegen zij onmachtig waren geweest op te treden. Dat zij vaak respectabele motieven hadden gehad om te vertrekken, was iets dat zij liever voor zich hielden.

In de Indiase gemeenschap gingen de wervers niet door voor graag geziene gasten. In de volksmond werden zij *arkāti* genoemd, dat wil zeggen sluwe verleiders. Over het algemeen beschouwde men ze als gewetenloze dienaren van een systeem, dat er op gericht was jongeren en ouderen van hun families los te weken. De bewerkingsmethoden van de wervers lieten hun sporen na, zowel in het Hindī (de taal die onder meer het westelijk Hindi, het oostelijk Hindī en het Biharī omvat en in Noord-India wordt gesproken) als het Urdū (het van het westelijk Hindī afgeleide Hindostanī, wat in Noord-India de rol van omgangstaal vervult en een overwegend Perzisch-Arabisch woordenschat bevat): de in deze talen gebezigde uitdrukking *voorspiegeling van groene tuinen door de wervers van een koelie-depôt* is een synoniem voor *ijdele beloften doen*. Bij de Indiase politiefunctionarissen alsook bij het Brits-Indische en Surinaamse Gouvernement stonden de wervers eveneens in een kwade reuk. De eersten vielen de ronselaars herhaaldelijk lastig bij de uitoefening van hun praktijken. De laatsten zagen er op toe dat de bevolking excessen bespaard bleven, maar lieten voor de rest de wervers ongemoeid.

In weerwil van deze diepgewortelde antipathieën verlieten duizenden Indiërs hun geboortegrond. Wat was de reden voor deze exodus? Aan de verleidingskunsten van de wervers alléén kan de uittocht toch moeilijk worden toegeschreven.

Algemeen wordt een economisch motief naar voren geschoven als de voornaamste motor achter de Indische emigratie. Voor de meeste bewoners van de *United Provinces* en *Bihār* was het nu eenmaal moeilijk een menswaardig bestaan te vinden. Er was te weinig grond om iedereen in de gelegenheid te stellen een leven als landbouwer te leiden. Mensen die de beschikking hadden over grond mochten zich gelukkig prijzen, al was dit een zeer relatief geluk als men bedenkt dat zij onderworpen waren aan een ongunstig klimaat en moesten werken met armzalig gereedschap en beperkte irrigatiemogelijkheden. Onregelmatige oogsten zadelden de boeren op met honger en schulden. Daarnaast beroofde de achteruitgang van de lokale huisindustrie menigeen van een broodwinning. Het feit dat het weven van kleren hoe langer hoe meer werd overgenomen door de grote fabrieken in Bombay en in Engeland was onmiskenbaar. De machinale rijstpelmolens maakten bovendien vrouwen die als rijststampsters de kost verdienden werkeloos. Het kastestelsel, het grootgrondbezit en het systeem van woeker (waarbij de schuldeiser zoveel macht had over zijn schuldenaar, dat hij hem praktisch als zijn slaaf kon behandelen) waren evenzovele obstakels op weg naar een aanvaardbare lotsbestemming.

Naast een economisch motief lag aan de emigratie ook een sociaal motief

ten grondslag. Het Indiase *joint-family-system* was hier mede debet aan. Naar het oordeel van Rushbrook Williams is het wezen van de *joint-family* 'de gemeenschappelijke eigendom van de produktiemiddelen en het gemeenschappelijk gebruik van de vruchten van de arbeid. Zowel geërfde als persoonlijk verworven bezittingen worden beschouwd als gemeenschappelijk bezit; en de hoogste autoriteit is de familieraad, waarvan het hoofd van de familie – meestal het oudste mannelijk lid – de uitvoerende ambtenaar, maar niet de dictator is. De familie kan bestaan uit dozijnen personen, grootouders, ooms, zoons, kleinzons, met hun vrouwen en kinderen; en de banden van loyaliteit, die hierdoor ontstaan, zijn stevig. Door vele Hindus wordt de plicht jegens andere leden van de *joint-family* beschouwd als iets veel sterkers dan de plicht jegens de Staat.'¹⁰

De *joint-family* bezat door haar communale karakter en haar stelsel van gestandaardiseerde regels de eigenschap om in tijden van armoede en onrust op te treden als een hecht samenwerkingsverband. Hierdoor kon misdeelde familieleden een onderkomen geboden worden en behoeftigen een compensatie voor hun gebrek aan werk, geld en voedsel. Maar aan deze sterke gemeenschapszin kleefden ook nadelen. Doordat binnen de *joint-family* het individu niet als een zelfstandig wezen maar als een radertje in het grote geheel werd beschouwd, kon een persoonlijkheid zich moeilijk volledig ontplooien. Mannen en vrouwen zag men niet graag van het gangbare leefpatroon afwijken, zodat zij die met een avontuurlijke, initiatiefrijke geest waren begiftigd zich in hun doen en laten beknot voelden en gefrustreerd raakten.

In het liefdeleven van haar leden greep de *joint-family* diep in: de huwelijken werden gewoonlijk gearrangeerd, met inachtneming van alle daaraan verbonden kastevoorschriften. Een eenmaal gehuwde zoon trok met zijn vrouw bij zijn familie in, een stap die dikwijls aanleiding gaf tot animositeit tussen de familieleden. De tirannie van schoonmoeders over schoondochters en de vijandschap tussen schoonzusters onderling waren in dit verband veelbesproken. Personen die zich aan het Hindoestaanse huwelijk probeerden te onttrekken, liepen stuk op het conservatisme van de familieraad. Hun bezwaren werden niet erkend, hun opstelling gaf geen pas. Voor vrouwen die weduwe waren geworden, overspel hadden gepleegd, van hun man waren gescheiden of als prostituée door het leven gingen, waren de problemen nog groter. De op hen uitgeoefende druk om zich in een isolement terug te trekken, maakte het bestaan er niet dragelijker op. Emigratie betekende voor deze vrouwen een verlichting van de sociale controle en soms een ontlopen van wraakoefeningen. In wezen gold dit laatste ook voor hen die zich aan een strafbaar feit hadden schuldig gemaakt en via emigratie uit handen van de justitie dachten te kunnen blijven.

Onwetendheid kenmerkte niettemin vrijwel alle emigranten, onverschillig of zij nu uit economische of sociale motieven India vaarwel zeiden. Hun kennis aangaande het land van hun toekomstige werkgevers was uiterst vaag. Velen dachten dat ze naar 'het eiland Suriname' gingen. Anderen waren de mening toegedaan dat hun plaats van bestemming de naam *Sṛīnam* (verheven naam) of *Sarnām* (beroemd) droeg, klankcombinaties die zij associeerden met een in de nabijheid van India gelegen land met vergelijkbare zeden en gewoonten. Ook kwam het voor dat de wervers spraken van *Śrī Rām* (verheven

Ram), daarmee de emigranten in de waan brengend dat hun reisdoel een be-
devaartsplaats was ter ere van de god Rama.

Behalve dat het van belang is te weten dat de emigranten uit economische en sociale motieven tot de overzeese contractarbeid werden gedreven, is het voor een goed begrip van hun achtergrond noodzakelijk iets te zeggen over de kaste waartoe zij behoorden. Om niet te lang te hoeven stilstaan bij de ingewikkelde geschiedenis van het Indiase kastestelsel, wordt hier volstaan met het opnoemen van de hoofdkenmerken van het kastestelsel: 1) de leden van een kaste mogen alleen trouwen binnen hun kaste; 2) zij eten alleen dat voedsel dat bereid is volgens hun specifieke kasteregels; 3) aanraking van leden van een lagere kaste en het gezamenlijke gebruik van de maaltijd met hen achten zij verontreinigend; het druist in tegen hun ideaal van reinheid in gedachten, woorden en werken; 4) de leden van een kaste zijn allen gebonden aan dezelfde sociale en religieuze plichten en kunnen deze kaste slechts verlaten door dood of uitstoting: hij of zij is dan *kasteloos* (*outcast*), wat evenwel niet verhindert dat men ten allen tijde Hindoe blijft.¹¹

Van oudsher bestonden er in India vier hoofdkasten: 1) de *Brahmanen* (de priesterkaste); 2) de *Ksatriya's* (de bestuurs- en militaire kaste); 3) de *Vaiśya's* (de kooplieden- en landbouwerskaste) en 4) de *Sūdra's* (de kaste der dienstbaren en ambachtslieden). De eerste drie kasten behoorden tot de zogenaamde Arische kasten. De leden van deze kasten beschouwden de leden van de vierde, niet-Arische kaste als onrein. Geleidelijk aan maakte deze vierdeling plaats voor een veelvormiger kastestelsel, waarbij de naam van een kaste en de naam van het erbij behorende beroep samenvielen. Bij deze differentiatie kon alleen de kaste der Brahmanen zich nog handhaven als de hoogste kaste. Via door henzelf opgestelde wetboeken wisten zij hun positie zo goed als onaantastbaar te maken. Zij belichaamden het reinheidsideaal en stelden de leden van de andere kasten hun levenswijze ten voorbeeld. In de onderste lagen van de Hindoe-samenleving doemde tegelijkertijd echter een groep onderdrukte klassen op, de *paria's* of onaanraakbaren geheten. Zij vielen gedeeltelijk samen met de laagste Sūdra's en gedeeltelijk zelfs buiten het gehele kastestelsel. Zij gingen door voor *outcasts*, ware het niet dat terzijde van het overgeleverde stelsel zij zich weer tot eigen kasten aaneensloten.

Lange tijd heeft men in de veronderstelling geleefd, dat alle naar Suriname verhuisde Indiërs tot de paria's gerekend moesten worden. Door de kaste-achtergrond van de contractanten van vier emigrantenschepen (uit 1893, 1902, 1909 en 1914) te onderzoeken, kwam De Klerk voor wat betreft het totale aantal naar Suriname vervoerde Indiërs echter tot de volgende classificatie: 17,75 procent van alle emigranten behoorde tot de hoogste kasten, 33,25 procent tot de betere en gewone middelkasten, 9 procent tot de lage kasten, 22 procent tot de paria's, 17,5 procent was Mohammedaan en van 0,5 procent kon de kaste niet worden achterhaald.

Vergeleken bij de kaste-samenstelling van de Hindoe-gemeenschap in de *United Provinces* kon worden vastgesteld, dat relatief weinig Brahmanen naar Suriname vertrokken. Hun bevoorrechte sociale en economische positie en

hun godsdienstige bezwaren tegen emigratie waren hiervan de oorzaak. Van de kant van de importerende koloniën werd hun komst ook bepaald niet toegejuicht. Niet alleen achtte het Gouvernement de Brahmanen ongeschikt voor de plantage-arbeid, de autoriteiten vreesden bovendien dat zij de leden van de lagere kasten tot verzet zouden kunnen prikkelen met alle gevolgen van dien. Brahmanen die wilden emigreren, slaagden hier gewoonlijk alleen in door in India hun eigen- en/of kastenaam te vervalsen en dit bedrog later in Suriname weer ongedaan te maken.

Een relatief hoog percentage Chatrīs, Rājputs en Thākurs (voorheen Ksatriya's geheten en ook behorend tot de hoogste kasten) verliet de *United Provinces*, een migratie die verklaard kan worden uit het feit dat veel contractanten hun sociale positie in een vreemd land en onder onbekende landgenoten meenden te kunnen verhogen. Hiertoe gaven zij óf een hogere kaste op dan die waar zij deel van uitmaakten, óf zij lieten hun aanspraak de vertegenwoordigers of opvolgers van de oude Ksatriya's te zijn tot gelding komen door bij de registratie hun eigenlijke, specifieke kastenaam in de algemene benaming van Chatrī, Rājput of Thākur te laten overgaan.

Het aantal paria's dat India voor Suriname verruilde, was procentueel ongeveer gelijk aan het deel dat in de *United Provinces* tot deze kaste gerekend werd. Er waren verhoudingsgewijs wel veel Moslims die een contract sloten. Men bedenke hiebij dat de Moslims minder dan de Hindoes er door religieuze overwegingen van weerhouden werden te emigreren, dat veel sub-agenten een Moslim-achtergrond bezaten en dat relatief grote aantallen Moslims in de steden woonachtig waren, zodat de wervers gemakkelijk met hen in contact kwamen.¹²

Waren de wervers eenmaal zover dat zij een man of vrouw tot contractarbeid hadden weten te bewegen, dan werden de gerekruteerden door de wervers naar de sub-depôts gebracht. Daar kregen zij levensmiddelen, kook- en eetgerei en werden zij dusdanig geïnstrueerd, dat zij vanaf dat moment steeds zouden verklaren landbouwer te zijn en uit eigen vrije wil naar Suriname te gaan. In het sub-depôt werden de contractanten medisch gekeurd en door een ambtenaar officieel geregistreerd. Tot 1 april 1886 (de datum waarop de Emigratiewet XXI van 1883 in werking trad) sloten de emigranten met de wervers eerst een voorlopig contract. Pas in het hoofddepôt in Calcutta werd ten overstaan van de *Protector of Emigrants* en de Emigratie-Agent een definitief contract gesloten. Ná 1 april 1886 gingen de tussen de wervers en de arbeiders gesloten contracten door voor definitief. De contracten werden naar Calcutta gestuurd, waar ze vervolgens door de *Protector of Emigrants* en de Emigratie-Agent ondertekend werden. Op deze manier minimaliseerde men de kans, dat de geworvene zich tussentijds straffeloos aan zijn contractuele verplichtingen onttrok.

Het hoofddepôt te Calcutta – vanuit de sub-depôts per trein te bereiken – was dikwijls het middelpunt van hectische taferelen. Het aantal mensen op deze verzamelplaats overtrof meestal het aantal arbeiders waar het Suri-naamse Gouvernement om had gevraagd. Dit in verband met het percentage

contractanten dat nooit in Suriname zou arriveren als gevolg van desertie, afkeuring op medische gronden (in Calcutta werd iedere contractant nogmaals gekeurd) of overlijden. Epidemische ziekten (pest, cholera en mazelen) hadden in de dichtbevolkte vertrekken nu eenmaal vrij spel. Tevens bevonden zich in het depôt kinderen en ouden van dagen die meegingen als lid van hun *joint-family*, niet als contractant.

De feitelijke verscheping van de emigranten vond plaats met behulp van zeil- en stoomschepen, die het eigendom waren van Britse rederijen. De afstand Calcutta-Paramaribo legde een zeilschip gemiddeld in drie maanden af; een stoomschip deed er ten hoogste twee maanden over. De reis via de Golf van Bengalen en Kaap de Goede Hoop verliep op één uitzondering na (in 1884 leed de *S.S. Laleham* schipbreuk op de oostkust van Ceylon) voorspoedig. De emigranten hielden zich in de regel rustig en vermaakten zich evenals eerder in de depôts met het vertellen van godenverhalen en sprookjes, het zingen van *birha's* (herderszangen), dansen, worstelen en schermen. Ziekten en zelfmoorden zorgden alleen voor een hoog sterftecijfer, al stond daar tegenover dat het aantal geboorten op de schepen ook groot te noemen viel. Naarmate de reizen echter korter duurden en de ervaring met het verschepen van grote groepen contractanten toenam, daalde het sterftecijfer.

Bij aankomst in Paramaribo volgde een inspectie aan boord, alvorens de immigranten werden ontscheept en overgebracht naar het *koelie-depôt*. Daar ondergingen de Hindostanen — zoals de Indiërs in Suriname zouden gaan heten — een nieuw medisch onderzoek. Reeds getrouwde personen of mensen die elkaar in het depôt of tijdens de reis hadden leren kennen, konden zich nu als gehuwd paar laten inschrijven. Na verloop van een week of twee, drie zorgde de *Agent-Generaal* voor de verdeling van de contractanten over de verschillende plantages. Hierbij hield hij zoveel mogelijk rekening met de wensen van de immigranten. Volgens het *Tractaat* konden mannen niet van hun vrouwen gescheiden worden, evenmin ouders of verzorgers van hun kinderen of pupillen onder de 15 jaar.

Was een hindostaan op 'zijn' plantage aanbeland, dan wist hij wat hem te wachten stond. Contractueel was hij verplicht zich gedurende vijf jaar als arbeider te verhuren, 6 dagen per week, hetzij 7 uur per dag (in het veld), het hetzij 10 uur per dag (in de fabriek). Volwassen mannen kregen een uurloon van 60 cent uitbetaald; vrouwen, niet geheel valide mannen en jongens van 10 tot 15 jaar ontvingen 40 cent per uur. Afgezien van de zon- en Europese feestdagen waren de Hindoes op 32 hunner feestdagen van arbeid vrijgesteld, terwijl de Moslims zich tevreden moesten stellen met 16 arbeidsloze feestdagen. Huisvesting en geneeskundige verzorging verstrekke het Gouvernement de contractanten gratis. Voor de correspondentie met hun verwanten en vrienden in India droeg de Agent-Generaal de verantwoordelijkheid.

Alle contractarbeiders leefden onder de dreiging van de *poenale sanctie*. Deze dwangmaatregel — in Nederlands-Indië in zwang tussen 1827 en 1931 — was in Suriname van kracht in de periode 1856-1948. Het onbeholpen anglicisme (afgeleid van de term *penal sanctions*) duidt een vorm van strafrecht aan, waarbij de immigrant bij contractbreuk — zijnde luiheid, dronk-

enschap, openbare geweldpleging, beledigend c.q. onbetamelijk gedrag en ander opzettelijk verzuim — veroordeeld kon worden tot gevangenisstraf, dwangarbeid of een geldboete. Tot 1863 had de gezagvoerder van een plantage de bevoegdheid zelf als rechter op te treden in gevallen waarbij een gebrek aan contractbewustzijn was geconstateerd. Van 1863 tot 1873 was het opleggen van de poenale sanctie voorbehouden aan de districtscommissaris. Na 1873 deed de kantonrechter uitspraak in zaken die arbeidswetovertreden betroffen. Hoewel naast werknemers vanaf 1873 ook werkgevers rekening hadden te houden met de poenale sanctie, waren het meer de eersten dan de laatsten die er in de praktijk mee te maken kregen.

De hooggespannen verwachtingen die men koesterde ten aanzien van de Hindostaanse contractanten werden in eerste instantie niet ingelost. Van de bijna 4.000 immigranten die in 1873 en 1874 in Suriname voet aan wal zetten, bleek een onevenredig groot deel ziek, fysiek zwak of door ouderdom arbeidsongeschikt te zijn. Voor de plantage-houders betekende dit een aanzienlijke financiële strop. De Hindostanen die beter voor hun taak berekend leken, voldeden evenmin. Zij waren niet opgewassen tegen de zware plantage-arbeid en leden overduidelijk onder de slechte huisvesting en ziekenverzorging in de kolonie.

De oorzaak van het teleurstellende rendement van de eerste immigrantentransporten moet gezocht worden in de slechte selectie die in India had plaatsgevonden. Door een overhaaste werving in een periode dat een hongersnood de *United Provinces* en *Bihār* teisterde, waren het met name de ondervoede en sterk verzwakte bewoners geweest die de emigratie als een laatste strohalm hadden aangegrepen. Bovendien hadden de Britse koloniën bij deze emigranten de voorkeur genoten boven Suriname, zodat relatief veel goed gekwalificeerde arbeiders op de Engelse plantages terecht kwamen en de Nederlandse plantages met 'tweede-rangs' arbeidskrachten bleven zitten.

In 1873 stierf 17,3 procent van de dat jaar aangevoerde contractanten op de Surinaamse plantages. Het jaar erop was dit percentage gestegen naar 18,5 procent.¹³ Deze aantallen verontrustten de Brits-Indische regering zozeer, dat zij in augustus 1875 de emigratie van contractarbeiders naar Suriname opschortte. In februari 1878 werd de toevoer van Hindostaanse arbeiders weer hervat, nadat de Britten van het Gouvernement de verzekering hadden gekregen dat de Hindostanen voortaan een betere rechtskundige en geneeskundige behandeling zouden ontvangen. Op het gebied van de rechtsbedeling werd de inrichting van de kantongerechten gewijzigd en de kans op willekeur teruggedrongen door de bepaling van een meer vaste strafmaat voor duidelijk te omschrijven overtredingen. Onder leiding van een Geneeskundig-Inspecteur kwam een ambtelijke organisatie van de geneeskundige dienst tot stand. Men stelde districtsgeneesheren aan, die binnen hun afgebakende gebied voor de medische zorg van de bevolking moesten waken. Om in de behoefte aan ei-

gen artsen te voorzien werd in 1882 de Geneeskundige School opgericht.

Hoewel de koloniale overheid ter dekking van de kosten een geneeskundige belasting invoerde (de revenuen daarvan verdwenen in de Immigratiekas), steeg er in planterskringen toch geen gemor op dankzij het in 1878 opgerichte Immigratiefonds. Vóór 1878 werden de planters op hoge kosten gejaagd, doordat hen zowel de wervings-, de aanvoer- als de terugvoerkosten van de immigratie vooraf in rekening werden gebracht. Nu betaalde — naar Brits voorbeeld — het Immigratiefonds deze kosten en verlangde men van de planters slechts 60 procent van de aanvoerkosten, te voldoen bij aflevering van de bestelde contractanten.

De kas van het Immigratiefonds — dat onder oppertoezicht van de Gouverneur werd beheerd door de administrateur van financiën — werd gevuld met het door iedere planter te betalen *hoofdgeld*. Voor een mannelijke immigrant bedroeg dit hoofdgeld 5 gulden voor een vrouwelijke immigrant 2,50 gulden. Willemsen is evenwel van mening, dat de koloniale overheid de immigratiekosten niet door de planters maar door de lokale bevolking en de immigranten zelf liet opbrengen, namelijk via de heffing van invoerrechten op eerste levensbehoeften als rijst.¹⁴

Al profiteerden de contractarbeiders van de door de Engelsen afgedwongen verbeteringen, het is overdreven te stellen dat vanaf 1878 hun leven over rozen ging. De (aanpassings-) problemen bleven, zeker op sociaal gebied. De onhygiënische huisvesting, de lage lonen en het verplichte verblijf op de plantages (om deze in arbeidstijd te verlaten had men een verlofpasje nodig) stemden de arbeiders ontevreden en opstandig. Het tekort aan vrouwelijke immigranten — het door de Engelse regering in 1860 voorgeschreven percentage van 40 procent werd vaker niet dan wel gehaald — verhitte de gemoederen evenzeer. Sporadisch deden zich gewelddadige uitbarstingen voor, waarbij contractanten hun werkgevers naar het leven stonden of slaags raakten met lotgenoten van dezelfde of naburige plantages. Ook naar brandstichting, staking en ziekteverzuim zag men om als middel om van zijn ongenoegen blijk te geven. Het aantal werkdagen op de plantages zakte gemiddeld tot onder de 200 per jaar. In 1910 werd een mede door Hindostanen beraamde staatsgreep tegen de koloniale overheid verijdeld.¹⁵

Ondanks de aanwezigheid van tolken leidde de taalbarrière tot communicatiestoornissen, die de relatie met de andere etnische groepen er niet soepeler op maakten. Hoe meer de Hindostanen uit hun aanvaankelijk isolement raakten en in contact traden met vertegenwoordigers van vooral de Creoolse bevolkingsgroep, des te duidelijker kwamen de verschillen tussen beide minderheden tot uiting. Van openlijke vijandschap tussen Creolen en Hindostanen was zelden sprake, maar achter hun stroeve omgangsvormen gingen altijd wel latente gevoelens van haat en vijandschap schuil.

Over het algemeen hadden de Hindostanen een aangeboren afkeer van 'het zwarte ras'. Zij achtten dit een inferieur ras aangezien het hen herinnerde aan de donkergetinte, vijandige Dasyu's, die de lichte Ariërs reeds in de Vedische tijd (2000-1000 v. Chr.) bij hun invallen in het Indus- en Gangesgebied hadden aangetroffen. Deze afkeer werd versterkt

door de 'lossere' zedelijke opvattingen van de Creool. De Hindostanen voelden zich hier ver boven verheven. De Creool op zijn beurt zag de Hindostaan aan voor een onderontwikkelde, nederig ingestelde slaaf, een koelie, die zich vrijwillig schikte in een systeem waar hij zich net aan ontworsteld had. De Creool spiegelde zich aan de blanke Nederlander, probeerde diens cultuurgood tot het zijne te maken en aldus bij zijn medeburgers in achting te stijgen. Naar zijn idee stootten de niet-blanke Hindostaanse arbeiders hem het brood uit de mond. De materiële welstand waar veel Hindostanen na hun contracttijd op aan stuurden, speelde nog eens extra in op de achterdocht en de onverdraagzaamheid van de Creolen.

Hechtte de Creool aan een vrijgevig en consumptief gedragspatroon, de Hindostaan klampte zich vast aan 'waarden' als vlijt, spaarzaamheid en ambitie. Hij werkte hard, veroorloofde zich weinig genoegens en legde geld op zij om te kunnen investeren in zijn bedrijfje of in de schoolopleiding van zijn kinderen. Dit stak de Creool, die zich gekwetst en genegeerd voelde door wat hij beschouwde als het individualisme van de Hindostaan, zijn onvermogen om saamhorigheidsgevoelens ook buiten de kring van zijn familie te laten gelden. Van de weeromstuit schreef hij de Hindostaan een gebrek aan eerlijkheid en betrouwbaarheid toe en ontwikkelde hij een huiver voor diens polytheïstische denken.

Beoordeelden veel Creolen na 1873 — het einde van het Staatstoezicht — de plantagelandbouw als een afgesloten hoofdstuk, dit betekende niet dat voor hen de landbouw als middel van bestaan geheel had afgedaan. Reeds ten tijde van de slavernij oefenden zij — in de marge van hun dagelijkse dwangarbeid — een vorm van kleinlandbouw uit op de zogenaamde kostgronden. Dit waren kleine stukjes grond waar op bescheiden schaal gewassen voor eigen consumptie werden verbouwd.

Vanaf 1842 was het voor geëmancipeerde slaven mogelijk om grond in de nabijheid van Paramaribo kosteloos in bezit te krijgen. Het Gouvernement moedigde bovendien de kleinlandbouw aan door premies uit te loven voor de boeren met de beste bedrijfsresultaten. Desondanks bleef deze landbouw van weinig betekenis. De boeren volhardden in het telen van rijst en bananen en het houden van koeien en schapen voor eigen gebruik. Niet hun kleine ondernemingen maar de plantages voorzagen de stedelijke bevolking van voedsel. Toen de plantages na 1873 genoodzaakt waren zich toe te leggen op de voortbrenging van stapelprodukten en af moesten zien van voedselleveranties aan de stad, maakten de Creoolse boeren geen aanstalten de voedselvoorziening over te nemen. Totdat de goedkoop producerende en spaarzaam levende Hindostanen dit zouden doen, namen Hollandse boeren deze taak op zich.

In de districten ontstond na 1873 wel kleinlandbouw die er zijn mocht. Hier profiteerden de Creoolse boeren van de mogelijkheid om zes jaar lang kosteloos land te ontginnen en te bebouwen, met als aantrekkelijk vooruitzicht dat wanneer zij dit gedurende twee jaar met succes deden zij deze grond in eigendom kregen. Ook waren geëmancipeerden in de gelegenheid zich te vestigen op de plantage van een particulier van wie zij grond huurden

en aan wie zij in oogsttijd hun diensten als arbeider aanboden. Een derde mogelijkheid bestond hieruit, dat de Creoolse boeren grond huurden op een gouvernementsvestigingsplaats, dat wil zeggen op een door het Gouvernement beheerde hoeveelheid grond (niet zelden een verlaten plantage), die deze had verkaveld en van een wegen- en lozingsstelsel had voorzien. Naast hun werk op deze gouvernementsvestigingsplaatsen konden de boeren hun inkomen vergroten door zich op de in de buurt gelegen en nog in bedrijf zijnde plantages te verhuren als arbeidskracht. Tussen 1890 en 1905 droeg de Creoolse kleinlandbouw in belangrijke mate bij tot het succes van de Surinaamse cacao-export.¹⁶

Dit succes viel echter in het niet vergeleken bij de prestaties waar de contractarbeiders en vooral de vrije Hindostanen toe in staat bleken. De praktijk wees namelijk uit, dat de meeste Hindostanen na uitdiening van hun contract in Suriname wensten te blijven. Om preciezer te zijn: ongeveer éénderde van de immigranten besloot naar India terug te keren, terwijl tweederde van hen zich blijvend in Suriname vestigde. Behalve remigreren — wat de remigrant in kwestie recht gaf op een gratis overtocht — stelde iedere Hindostaan die besloten had zich naar een gouvernementsvestigingsplaats te begeven een premie van honderd gulden veilig. Hij verloor in dat geval wel zijn door het Gouvernement betaalde repatriërmogelijkheid, een voorrechtverlies dat menige Hindostaan er in de beginjaren van weerhield in Suriname te blijven. Maar omdat de koloniale overheid hem graag als kolonist voor de landbouw wilde behouden, werd deze regeling in 1895 veranderd: Hindostanen die Suriname tot hun nieuwe moederland verkozen, behielden het recht op een gratis passage naar India hoe dan ook. Maar alleen degenen die op een gouvernementsvestigingsplaats werkten en van deze mogelijkheid geen gebruik wensten te maken, wachtte nu nog een bonus van honderd gulden. Hindostanen die een hercontract sloten voor vijf jaar ontvingen echter òn een premie (als beloning voor het verlengen van hun contract) òn bleven in de gelegenheid na afloop van hun contract op kosten van het Gouvernement naar India terug te keren.

Voor de Hindostaan die zich als kolonist in Suriname vestigde, dienden zich in principe dezelfde mogelijkheden aan als voor de Creoolse boeren. Week hij uit naar de zogenaamde domeingronden (woeste gronden), dan was hij gedurende zes jaar vrijgesteld van de betaling van grondlasten en personele belasting en kon hij reeds na twee jaar de grond kosteloos in zijn bezit krijgen, op voorwaarde dat hij deze in die jaren geregeld had gecultiveerd. Meer nog dan de Creoolse boeren plukten de Hindostaanse boeren de vruchten van dit overheidsaanbod.

Bij de Hindostanen bestond veel minder animo voor een bestaan op de gouvernementsvestigingsplaatsen. Deze plaatsen waren weliswaar geheel bouwrijp gemaakt door het Gouvernement, maar konden door de kolonisten nooit in bezit worden genomen. Na zes jaar lastenvrije arbeid waren de boeren verplicht voor het grondgebruik huur te gaan betalen. Aangezien grondeigendom bij hen in hoog aanzien stond (het gold als een materiële en morele overwinning op de feodale verhoudingen zoals die in India bestonden), stimuleerde dit de Hindostaanse trek naar de gouvernementsvestigingsplaatsen minder dan verwacht. De vanaf 1894 in gang gezette Javaanse immigra-

tie had voor de vestigingsplaatsen een gunstiger neveneffect: na afloop van hun contract kozen de meest Javanen voor een verblijf op deze gronden. De functie van de gouvernementsvestigingsplaatsen veranderde wel in de loop der jaren. Waren ze oorspronkelijk vooral bedoeld als arbeidsreservoir voor de plantages — de vestigingsplaatsen werden altijd zoveel mogelijk in de nabijheid van de plantages gesitueerd —, later vormden ze in de eerste plaats de ruggegraat van de kleinlandbouw.

Tenslotte stond het de Hindostanen vrij al dan niet ontgonnen land te huren of te kopen van particulieren. Doorgaans was dit laatste vooruitzicht echter alleen voor de meer welgestelde kolonisten weggelegd.

In 1916 ging het Gouvernement over tot een algehele reorganisatie van de gronduitgifte. Zowel de percelen op als buiten de vestigingsplaatsen konden nog met vrijstelling van lasten gedurende zes jaar worden bewerkt, maar voor beide soorten grond diende hierna een per hectare vastgestelde huur te worden betaald. Buiten de vestigingsplaatsen was het mogelijk, dat percelen tot 10 hectare na twee jaar kosteloos eigendom van de bebouwers werden. Voorts werd de toekenning van premies bij afstand doen van het recht op vrije terugvoer naar India uitgebreid tot de immigranten die buiten de gouvernementsvestigingsplaatsen werkzaam waren. Op deze manier werd het accent verlegd van de verruiming van een landbouwerskolonisatie op de vestigingsplaatsen naar een qua beroep gediversifieerde kolonistenbevolking op de Surinaamse grond in zijn totaliteit.

Over de gehele linie genomen vestigden de Hindostanen een reputatie als geslaagde landbouwers. Naarmate het aantal contractarbeiders toenam en ook de vrije kolonisten steeds meer grond gingen bewerken, verdrongen zij de Creolen als boeren van de eerste plaats. De nakomelingen van de vroegere slaven zochten steeds meer hun heil in het goud- en *balatta*-bedrijf (rubber) en in de stad. Reeds in 1915 waren er meer Hindostanen en Javanen in de kleinlandbouw werkzaam dan Creolen. Daarnaast zette het verval van de plantagebedrijven zich voort. Nadat eerst de cacao de plaats van de suiker had ingenomen, verving na de Eerste Wereldoorlog de koffie als *culture* weer de cacao. Winstgevende resultaten bleven echter uit. Plantage na plantage werd noodlijdend en moest worden opgedoekt.

Een snelle verschuiving vond plaats van de grootlandbouw naar de kleinlandbouw. In 1910 bedroeg het aandeel van de plantagelandbouw in de Surinaamse agrarische produktie nog 72 procent, in 1920 was dit gedaald tot 29 procent. Voor de kleinlandbouw kwam dit percentage in 1910 uit op 28 procent, terwijl 1920 een stijging gaf te zien naar 71 procent.¹⁷

De Hindostaanse boeren verleenden voorrang aan de rijstbouw. De teelt van mais, groenten, aardvruchten en sinaassappels stond bij hen op het tweede plan. De beoefening van de (pluim-) veeteelt kreeg weer meer aandacht, iets dat vooral bleek uit de hoeveelheid eieren en kippen die in Paramaribo op de markt werden aangeboden. Onderscheidt men de kleinlandbouw naar district, dan namen de Hindostaanse boeren rond Paramaribo de rol van groente- en melkleveranciers voor de stad van de Hollandse boeren over en concentreerden de boeren in de polders van Nickerie en Saramacca zich op de rijstproduktie voor de stad en voor de export. De rijstbouw beleefde gedurende de Eerste Wereldoorlog een gouden tijd als

gevolg van de voedselschaarste in Suriname. In Paramaribo zelf waren de Hindostanen vanaf 1915 druk doende zich als goudsmid, kleermaker, marktkoopman, hovenier, autoverhuurder en winkelier te profileren.

Tussen 26 februari 1873 (vertrek van de *Lalla Rookh*, de 'Tulpenwangige', uit Calcutta) en 24 mei 1916 (aankomst van de *Dewa* te Paramaribo) brachten 64 transporten in totaal 34.304 Hindostaanse immigranten in Suriname aan land. Het einde van deze aanvoer in 1916 werd bewerkstelligd door het in 1885 in India gestichte *National Congress*. Vanaf het begin van de 20e eeuw had het *National Congress* zich tegen de Engelse immigratiepolitiek verzet, omdat het de contractarbeid verafschuwde als een aantasting van de menselijke en nationale waardigheid. Om het systeem aan te klagen benadrukten de leden van het Congres de schaduwzijden van de contractarbeid: de poenale sanctie, de getalsmatige wanverhouding tussen mannelijke en vrouwelijke immigranten, de toewijzing van contractanten aan de werkgevers door het Gouvernement en de vaste, lage lonen gedurende vijf jaar. Als centraal voorbeeld werd de onderdrukking van de Hindostanen in Zuid-Afrika aan de kaak gesteld, het land waar Mahatma Gandhi twintig jaar lang het leed van veel van zijn landgenoten van nabij had meegemaakt.

Het stelselmatig ageren en fulmineren tegen de koelie-arbeid hielp. Een kaste-doorkbrekende solidariteit maakte zich van het Indiase volk meester en legde de fundamenteën voor een groeiend nationaal bewustzijn. Op 20 maart 1916 kondigde Lord Hardinge in de Wetgevende Vergadering te Delhi in beginsel de afschaffing van de Hindostaanse contractarbeid aan in die landen waar deze nog bestond: Brits Guyana, Trinidad, Jamaica, Fiji en Suriname. Vervolgens werd bij Nota van 18 maart 1918 door de Engelse regering het *Tractaat* van 1870 opgezegd. De *Emigration Act* van 1922 legde tenslotte het verbod op de contractarbeid bij wet vast.

De Hindostanen in Suriname waren over deze maatregelen eerder teleurgesteld dan opgetogen. De euforie die in 1863 de emancipatie van de negerslaven had begeleid, ontbrak in 1916 ten enenmale. De Hindostanen voorzagen een verzwakking van de banden met India, een emotionele amputatie waar zij meenden nog niet aan toe te zijn. Naar hun mening was het immigratiesysteem nog niet zo slecht als vaak werd voorgesteld en waren er behalve nadelen beslist ook voordelen aan verbonden. En inderdaad, wanneer een vergelijking wordt getrokken tussen de levenskansen voor mannen en vrouwen in India en Suriname, dan sprong laatstgenoemde eruit als het land met de betere toekomstperspectieven. Zonder de ogen te willen sluiten voor de ongelukkige start van de emigratie en voor diverse andere ontoelaatbare praktijken, mag niet worden verzwegen dat in Suriname het sterftecijfer lager en het geboortecijfer hoger lag dan in India. Tevens bereikten veel Hindostanen in Suriname een welstand, waarvan ze in India vermoedelijk nooit hadden durven dromen en gingen in maatschappelijk opzicht zeker de vrouwelijke immigranten erop vooruit.¹⁸ Dat de overtocht naar Suriname de teloorgang van het kastestelsel en het *joint-family-system* had ingeluid, werd door de meesten stilzwijgend geaccep-

teerd als een even onontkoombaar als onomkeerbaar uitvloeisel van de emigratie. De materiële vooruitgang woog voor hen al met al zwaarder dan het verlies aan sociale en religieuze verworvenheden.

NOTEN

- 1 C. J. M. de Klerk, *De immigratie der Hindostanen in Suriname* (Amsterdam, 1953) 22-23.
- 2 De Klerk en Speckmann geven een aantal van 155 Madeirezen op; Snellen houdt het om onnaspeurbare redenen op 134 Madeirezen. Zie: De Klerk, *De immigratie*, 34; J. D. Speckmann, *Marriage and kinship among the Indians in Surinam* (Assen, 1965) 16; E. Snellen, *De aanvoer van arbeiders voor den landbouw in Suriname* (Wageningen, 1933) 29.
- 3 De Klerk, *De immigratie*, 35.
- 4 Speckmann, *Marriage and kinship*, 16.
- 5 Snellen, *De aanvoer van arbeiders*, 34.
- 6 *Ibidem*.
- 7 Of het recht van werving aan Nederland zou zijn verleend in ruil voor de Goudkust in 1872 is een punt waarover van mening wordt verschild. Van Dijk en Getrouw, Helman, Kruijer en Willemsen geloven dat Nederland de Goudkust werkelijk aan Engeland afstond ter verkrijging van het recht van werving. Adhin ontkent dit ten stelligste, terwijl De Klerk zich er bij gebrek aan bewijs geen oordeel over aanmatigt. Ondergetekende meent zich achter de zienswijze van De Klerk te moeten opstellen. Zie: W. van Dijk en C. F. G. Getrouw, *De ontwikkeling van de Surinaamse geschiedenis* (10de dr. Zeist, 1978) 62; A. Helman, *De foltering van Eldorado* ('s Gravenhage, 1983) 270; G. J. Kruijer, *Suriname en zijn buurlanden* (2de dr. Meppel, 1953) 72; G. Willensen, *Koloniale politiek en transformatieprocessen in een plantage economie. Suriname 1873 - 1940* (Amsterdam, 1980) 94, 321; J. H. Adhin, 'De economisch-historische betekenis van de Hindostaanse Immigratie voor Suriname' in E. G. Azimullah, H. Ganpat en W. I. Lutchman, ed. *Van Brits-Indisch emigrant tot burger van Suriname* ('s Gravenhage, 1963) 32; J. H. Adhin, 'Immigratie-dag van Suriname: 5 juni'. *Nieuwe West-Indische Gids* I (1971) 217; De Klerk, *De immigratie*, 40.
- 8 Dit gold voor 80 procent van de naar Suriname verscheepte contractarbeiders. Een minderheid van 20 procent was afkomstig uit andere delen van India. De Klerk, *De immigratie*, 48-50.
- 9 Speckmann, *Marriage and kinship*, 20.
- 10 Zoals geciteerd in: J. H. Adhin, 'Over de "joint-family" der Hindostanen'. *Nieuwe West-Indische Gids*, III(1961) 19.
- 11 R. Karsten, *De Brits-Indiërs in Suriname* ('s Gravenhage, 1930) 6-8.
- 12 Hier zij onmiddellijk aan toegevoegd, dat de naam van een kaste nog geen betrouwbare indicatie is voor het beroep dat een lid van die kaste feitelijk uitoefent. Zo mag men er in het overwegend agrarische India gevoeglijk van uitgaan, dat de Kurmīs (boeren), de Chatrīs (grootgrondbezitters) en de Bhars (landarbeiders) allen iets met de landbouw van doen hebben. Maar bij de Brahmanen (priesters), de Kewats

- (vissers) en de Camārs (huid- en leerbewerkers) zou men licht op het verkeerde been kunnen worden gezet als men niet weet dat 75 procent van de leden van de eerste kaste, 90 procent van de leden van de tweede kaste en 75 procent van de derde kaste óók in de landbouw werkzaam zijn. Slechts voor een zeer klein percentage van de Brahmanen (11 procent), de Kewats (1 procent) en de Camārs (5 procent) geldt dat hun kasteberoep met hun eigenlijke beroep correspondeert. Ook de leden van andere niet-agrarische kasten zijn in werkelijkheid vaak in de agrarische sector werkzaam. Zie: De Klerk, *De immigratie*, 96-113.
- 13 Snellen, *De aanvoer van arbeiders*, 39.
 - 14 Willemsen, *Koloniale politiek*, 111-112. Tot 1927 werd het Immigratiefonds van de koloniale begroting gescheiden gehouden. Toen de planters in dat jaar echter ook werden vrijgesteld van de betaling van de aanschaffkosten van de emigratie, voegde men het Immigratiefonds als integraal onderdeel aan 's Lands Financien toe.
 - 15 S. Hira, *Van Priary tot en met De Kom. De geschiedenis van het verzet in Suriname* (Rotterdam, 1982) 196-215; 243-261.
 - 16 R. van Lier, *Samenleving in een grensgebied. Een sociaal-historische studie van Suriname* (3de dr. Amsterdam, 1977) 171.
 - 17 R. M. N. Panday, 'De sociaal-economische betekenis van de Hindustaanse bevolkingsgroep in Suriname' in E. G. Azimullah, H. Ganpat en W. I. Lutchman, ed. *Van Brits-Indisch emigrant tot burger van Suriname* ('s Gravenhage, 1963) 41.
 - 18 P. C. Emmer, 'Een goede keus? De migratie van vrouwelijke contractarbeiders van Brits-Indië naar Suriname. 1875 - 1916'. *OSO, Tijdschrift voor Surinaamse taalkunde, letterkunde en geschiedenis* II (1984) 220-223.